

การปรับตัวและต่อรองทางวัฒนธรรมของคริสตชน บ้านช่งแย้ ตำบลคำเตย อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร*

Received: 6 January 2021

Revised: 18 May 2021

Accepted: 25 May 2021

ธีระพงษ์ มีไธสง**

บทความวิจัย

บทคัดย่อ

คำสำคัญ

การปรับตัว;
การต่อรองทางวัฒนธรรม;
คริสตชน

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาการปรับตัวและต่อรองทางวัฒนธรรมของคนคริสต์อีสานบ้านช่งแย้ ตำบลคำเตย อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากชาวคริสต์ที่บ้านช่งแย้ ด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายจำนวน 36 คน วิเคราะห์และตีความผ่านแนวคิดพัฒนาวัฒนธรรม การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและการปรับตัวทางวัฒนธรรม นำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าคนคริสต์อีสานบ้านช่งแย้มีการปรับตัวผ่านกลไกและเงื่อนไข 5 มิติ กล่าวคือ 1) การปรับตัวระดับโครงสร้างที่ส่งผลต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมของวัดช่งแย้ โดยมีนโยบายให้รับการประกอบพิธีกรรมใหม่และให้คริสตชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดมากขึ้น 2) การปรับตัวท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นอีสาน โดยเฉพาะในฮีต 12 ชาวคริสต์ได้ปรับตัวเข้าร่วมในประเพณีและบุญของชาวอีสานได้อย่างกลมกลืน 3) การปรับตัวของผู้นำศาสนา โดยเฉพาะบาทหลวงที่เป็นผู้นำคริสตชนในการอยู่ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นได้ โดยเข้าร่วมประเพณีในวิถีชีวิตของชาวอีสาน 4) การปรับตัวของคริสตชนมีการปรับตัวในการดำเนินชีวิตโดยผ่อนปรนหลักปฏิบัติที่เคร่งครัดลงให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน 5) การปรับตัวและต่อรองท่ามกลางความขัดแย้งทางศาสนาที่เกิดขึ้นทั่วอีสาน โดยเฉพาะพื้นที่บ้านสองคอน จังหวัดมุกดาหาร

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การปรับตัวและต่อรองทางวัฒนธรรมของคนคริสต์อีสานบ้านช่งแย้ ตำบลคำเตย อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร”

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ติดต่อได้ที่: Theerapong_00@yahoo.com

ที่มีการเสียชีวิตของชาวคริสต์จำนวน 7 คนซึ่งชาวคริสต์ได้ต่อรองด้วยการยกสถานะของผู้เสียชีวิตขึ้นเป็นบุญราศี ในขณะที่บ้านซ่งแย้ก็มีการทำร้ายร่างกายบาทหลวง รวมถึงการทำลายศาสนสถาน แต่ชาวคริสต์บ้านซ่งแย้ก็ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการและดึงเอากลไกของอำนาจรัฐเข้ามาสถาปนาเหนือพื้นที่วัดอัครเทวดามีคาแอลซ่งแย้ให้เกิดการยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

An Adaptation and Cultural Negotiation of Christian in Ban Songyae Kham Toei Sub-district, Thai Charoen District, Yasothon Province*

Received: 6 January 2021

Revised: 18 May 2021

Accepted: 25 May 2021

Theerapong Meethaisong**

This research article aims to study the cultural adaptation and negotiation of Isan Christians at Ban Songyae, Kham Toei Sub-district, Thai Charoen District, Yasothon Province by qualitative research methodology. Data collecting from the Christians was conducted at the Songyae community by observing and interviewing the target group of 36 people. The data was analyzed and interpreted through the concept of multiculturalism, cultural diffusion and cultural adaptation. The research results are presented in descriptive analytics style.

The research reveals the Isan-Christians at Ban Songyae had adapted themselves by procedures and conditions in five dimensions namely 1) Structural adaptation effected the cultural adaptation of the Songyae temple through the policy of transforming new ritual practices and increasing Christians' participation in the administration of the temple 2) Adaptation amidst the cultural diversity in the local Isan especially in the Heet 12 ceremony which Christians had adapted themselves to participate in the traditions and merits of the Isan people harmoniously. 3) Religious leaders' adaptation

Research Article

Abstract

Keywords

adaptation;
cultural negotiation;
Christians

* This article is part of a research titled "An Adaptation and Cultural Negotiation of Christian in Ban Songyae Kham Toei Sub-district, Thai Charoen District, Yasothon Province"

** Assistant Professor, Department of Religion and Local Wisdom for Development, Faculty of Social science and Humanities, Mahasarakham University, e-mail: Theerapong_00@yahoo.com

especially the pastor who led Christians in living in local communities by his participation in Isan people's ceremonies. 4) Christians' adaptation was adjusting their ways of life by lesson the strict regulations in order to compromise with the community's ways of life. 5) Adaptation and Negotiation amid the religious conflicts in Isan area, especially in the area of Ban Songkhon in Mukdahan Province where seven Christians were dead. Christians negotiated by improving the status of the deceased to be a blessing called Boon Rasee. In the area of Ban Songyae, the pastor was physically abused including the destruction of religious places. However, Ban Songyae Christians have adapted their procedures and adopted the mechanism of the state's power established in Akkara Deva Michael Songyae Monastery in order to be widely accepted both locally and nationally.

1. บทนำ

โลกทัศน์ทางความเชื่อของศาสนาคริสต์มีพระเจ้าเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อว่าพระเจ้าทรงสร้างสรรพสิ่งและอยู่เบื้องหลังของสรรพสิ่งรวมถึงโลกและมนุษย์ด้วย ทรงรักมนุษย์และเตรียมหนทางช่วยมนุษย์ให้รอดพ้นจากบาป (คิลป์ซีย์ เซาท์เจอร์ริตัน, 2549, น. 11) พระเยซูเป็นทั้งพระเจ้าและบุตรของพระเจ้าที่ทำหน้าที่นำเอาคำสอนมาประกาศให้มนุษย์ชาติได้ปฏิบัติตาม กลุ่มคนที่นับถือศาสนาคริสต์ในยุคแรกอาศัยอยู่แถบทะเลทรายเอเชียไมเนอร์ มีกบฏพวงแหวนที่อุดมสมบูรณ์เพื่อตั้งหลักแหล่ง ต่อมาเมื่อการคมนาคมถูกทำให้มีข้อจำกัดน้อยลง ประกอบกับมีวัฒนธรรมในการเดินทางไปแสวงหาดินแดนใหม่ของชาวคริสต์ ทำให้ชาวคริสต์ออกเดินทางไปยังดินแดนต่างๆ รวมถึงการเดินทางมายังดินแดนที่เรียกว่า “สยาม”

การเดินทางยังดินแดนต่างๆ ของชาวคริสต์ที่เป็นพ่อค้า มีซันหนารี รวมถึงนักล่าอาณานิคม ล้วนนำเอาศาสนาคริสต์ไปเผยแพร่ด้วย ทำให้ศาสนาคริสต์เข้ามาในสยามในสมัยอยุธยาในฐานะเป็นศาสนาของฝรั่งและมีอิทธิพลต่อกษัตริย์สยาม (Turpin, 1997, p. 25) เริ่มจากชาวคริสต์โปรตุเกสเป็นชาติแรกที่เข้ามาบุกเบิกในแถบประเทศทางตะวันออกและทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2060 สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (Kasetsiri and Wright, 2019, p. 166) จากนั้นก็เข้ามาค้าขายอยู่ในเมืองไทย สมเด็จพระไชยราชาธิราชจึงพระราชทานที่ดินตำบลบ้านดินริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก เหนือปากคลองตะเคียนให้ตั้งบ้านเรือน และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างโบสถ์เพื่อประกอบศาสนกิจ เรียกว่า “หมู่บ้านโปรตุเกส” นับว่าเป็นศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกกลุ่มแรกในเมืองไทย ต่อมาเมื่อรัฐไทยมีสัมพันธภาพอันดีกับประเทศฝรั่งเศสในรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 รวมถึงอเมริกา ทำให้บาทหลวงได้เข้ามาเผยแผ่ศาสนาและมีบทบาทมากขึ้น (จอร์จ บรัดเลย์ แมคฟาร์แลนด์, 2555, น. 14-19) จนถึงตั้งโรงเรียนสำหรับสามเณรเพื่อผลิตนักบวชพื้นเมืองและมีการโปรดศีลบวชให้นักบวชคนไทยรุ่นแรก นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งโรงพยาบาลและคณะภคินี คณะรักไม้กางเขน ในสมัยรัตนโกสินทร์ ศาสนาคริสต์ได้เข้ามามีบทบาทต่อราชสำนักไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ยอมรับศาสนาคริสต์มากขึ้น ทรงประกาศพระราชกฤษฎีกาให้ทุกคนมีสิทธิในการนับถือศาสนาใดก็ได้ แม้ว่าในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สัมพันธภาพระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเป็นไปอย่างไม่ราบรื่น แต่ก็ทรงรับรองมิสซังโรมันคาทอลิกเป็นนิติบุคคล ส่งผลให้มีการสร้างโรงเรียนอัสสัมชัญขึ้นใน พ.ศ. 2420 โดยได้รับพระราชทานเงินสนับสนุนในการก่อสร้าง ส่งผลให้เวลาต่อมา มีการสร้างโรงเรียนเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง คือ โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ เซนต์ฟรังซิสซาเวียร์ รวมถึงสร้างโรงเรียนพยาบาลเซนต์หลุยส์ด้วย อาจกล่าวได้ว่าศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกได้เข้ามายังประเทศไทยอย่างเป็นทางการและแพร่กระจายไปยังท้องถิ่นต่างๆ โดยเฉพาะในแผ่นดินอีสาน ได้ผ่านเข้ามาทางดินแดนแม่น้ำโขงเข้าสู่สกลนครที่เรียกว่า อัครมณฑลหนองแสง-ท่าแร่ ส่วน

หนึ่งได้เข้ามายังหัวเมืองอุบลในวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2424 (เกลาดีอุส บาเย, 2527, น. 29) โดยได้รับมอบที่ดินบริเวณทางทิศตะวันตกของเมือง ตั้งอยู่เหนือบึง (บุง) ตามลุ่มฝั่งแม่น้ำมูล มีสภาพเป็นป่ารก เคยเกิดโรคระบาดจนชาวบ้านต้องอพยพหนี ต่อมามีการตั้งหมู่บ้านชื่อว่า “บุงกาแซว” แล้วสร้างโบสถ์แห่งแรกที่บริเวณที่เรียกว่า “บุงกะเทว” (บุงกาแซว) ตั้งชื่อว่า “วัดแม่พระนฤมลทิน” ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2424 (เกลาดีอุส บาเย, 2527, น. 33) แต่ถือเอาวันแรกที่ได้รับมอบที่ดินคือวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2424 เป็นวันที่บุงกะเทวได้กลายเป็นศูนย์แห่งแรกของกลุ่มคริสตังในภาคอีสาน

ต่อมาเมื่อศาสนาคริสต์ได้รับการยอมรับมากขึ้น จึงมีการขยายสาขาออกไปยังจังหวัดอื่นในภาคอีสาน โดยเฉพาะจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียงคือจังหวัดยโสธร เริ่มจาก พ.ศ. 2451 มีชาวบ้านช่งแย้ห้าครอบครัวถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ ถูกชาวบ้านทำร้ายและไล่ออกจากหมู่บ้าน คนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ ไม่มีที่พึ่ง แต่ได้ทราบข่าวว่าบาทหลวงที่อยู่ทางอำเภอป่าดัวสามารถไล่ผีปอบได้ จึงพากันเดินทางไปหาบาทหลวงเดซาแวลและบาทหลวงออมโบรซีโอที่บ้านเซซ่ง ตำบลเซียงเพ็ง อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร เพื่อให้บาทหลวงทั้งสองช่วยขับไล่ปอบให้กับผู้ที่ถูกกล่าวหาที่บ้านช่งแย้ บาทหลวงทั้งสองจึงเดินทางมาบ้านช่งแย้ด้วยความเต็มใจ เมื่อสถานการณ์สงบลงชาวบ้านห้าครอบครัวนี้จึงเข้ารับโรมันคาทอลิก บาทหลวงเดซาแวลและบาทหลวงออมโบรซีโอจึงสร้างวัดช่งแย้ใน พ.ศ. 2452 โดยมีบาทหลวงเดซาแวลเป็นอธิการ (เจ้าอาวาส) โบสถ์คนแรก และตั้งชื่อว่า วัดอัครเทวดามีคาแอล

ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่นับถือผีและพุทธกับชาวคริสต์ก็ไม่ได้น้อยลง เมื่อรัฐมีนโยบายขัดแย้งกับฝรั่งเศส ส่งผลให้บาทหลวงชาวฝรั่งเศสและชาวคริสต์ในอีสานได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก รวมถึงการเป็นศาสนาที่ถูกมองจากคนอีสานว่าเป็นอื่น (Alienation) หรือเป็นศาสนาของพวกเขาฝรั่งต่างชาติซึ่งมีนัยยะของความเป็นศาสนาของพวกเขาล่าอาณานิคมด้วย ทำให้คริสตชนบ้านช่งแย้ต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรมผ่านการต่อสู้ ต่อรอง ด้วยเงื่อนไขต่างๆ ที่หลากหลายและน่าสนใจ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการปรับตัวและการต่อรองทางวัฒนธรรมของคริสตชนบ้านช่งแย้ ตำบลคำเตย อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

3.1 การเก็บข้อมูล

โดยใช้เครื่องมือดังนี้

1. การสำรวจ (Survey) ข้อมูลพื้นฐานทั้งเอกสารและข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติและรายละเอียดเกี่ยวกับวัดและชุมชนในเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach) เพื่อให้ได้ข้อมูลภูมิหลังของคริสตชนบ้านซ่งแย้
2. การสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยชุดคำถามที่ได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญตามประเด็นวัตถุประสงค์ กล่าวคือ การปรับตัวและการต่อรอง
3. การสังเกต ใช้สังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตในพิธีมิสซาของคริสตชนที่มาประกอบพิธีในวันอาทิตย์และวันสำคัญ
4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสนทนาถึงประเด็นในการปรับตัวของชาวคริสตชนบ้านซ่งแย้ รวมถึงการต่อรองทางวัฒนธรรมท่ามกลางความเชื่อที่หลากหลายในอีสาน ผู้วิจัยได้เชิญผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) เข้ามาร่วมสนทนาโดยผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นคำถามนำและสนทนา ร่วมกัน

3.2 กลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกกลุ่มเป้าหมายจำนวน 36 คน ประกอบด้วย 1) ผู้นำทางศาสนา จำนวน 12 คน 2) นักวิชาการทางศาสนา จำนวน 4 คน 3) ส่วนผู้นับถือศาสนาทั่วไป จำนวน 20 คน และใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญสำหรับคริสตชนที่มาร่วมพิธีมิสซาที่วัดและจากการสำรวจในชุมชน

3.3 ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเชิงเนื้อหา การเกิดขึ้นและแพร่กระจายศาสนาคริสต์เข้ามาในดินแดนอีสานมีการปรับตัว ต่อรองกับระบบความเชื่อเดิมอย่างไรภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
2. ขอบเขตเชิงพื้นที่ กำหนดเอาพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี มุกดาหาร สกลนคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ศาสนาคริสต์ได้เผยแพร่ไปจนกลายเป็นสังฆมณฑลในอีสานคือสังฆมณฑลอุบลราชธานีและสังฆมณฑลหนองแสง-ท่าแร่ แต่เจาะลึกข้อมูลในชุมชนชาวคริสต์วัดอัครเทวดามีคาแอล บ้านซ่งแย้ ตำบลคำเตย อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร

3.4 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาเอกสาร ค้นคว้าข้อมูลเอกสารในเชิงประวัติศาสตร์คือเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง เพื่อตอบโจทย์ประเด็นการเกิดขึ้นและปรับตัวของคนคริสต์อีสาน
2. การสำรวจข้อมูลพื้นที่ สำรวจข้อมูลในพื้นที่โดยลงสำรวจผ่านเครื่องมือ คือ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ สังเกต และสนทนากลุ่ม
3. การจัดเก็บข้อมูล
 - 3.1 เก็บข้อมูลเอกสาร (Documentary Study) ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Source) และทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยเก็บข้อมูลเอกสารจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญคือ หอสมุด หอจดหมายเหตุ บันทึก
 - 3.2 เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Data) โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลเชิงลึก

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลอย่างละเอียดทุกขั้นตอน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม จากนั้นนำข้อมูลมาจัดกระทำดังนี้

1. จำแนกข้อมูล โดยจัดข้อมูลแยกออกตามชนิดของข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์
2. จัดหมวดหมู่ นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่ตั้งเอาไว้
3. สรุปข้อมูลแต่ละประเภท
4. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากเอกสารและข้อมูลพื้นที่มาวิเคราะห์และตีความโดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลการวิจัย

พบว่า การปรับตัวและต่อรองทางวัฒนธรรมของชาวคริสต์อีสานบ้านซ่งแย้ ศาสนาคริสต์ในวัฒนธรรมอีสานถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมต่างถิ่นต่างที่อยู่ในบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานซึ่งมีรากฐานจากความเชื่อเกี่ยวกับพราหมณ์ พุทธและผี เมื่อคนอีสานบ้านซ่งแย้หันมานับถือศาสนาคริสต์จึงถูกทำให้เป็นชายขอบ (Marginalization) และแปลกแยก (Discrimination) จนนำไปสู่ความขัดแย้งผ่านกระบวนการต่อต้านในระยะแรกๆ ทั้งจากอำนาจรัฐและวัฒนธรรมท้องถิ่น จนทำให้เกิดการปรับตัวและต่อรองของคนคริสต์อีสานบ้านซ่งแย้ใน 5 มิติ กล่าวคือ

1. การปรับตัวระดับโครงสร้างที่ส่งผลต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมของวัดซ่งแย้ การเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจนนำไปสู่การปรับตัวเชิงโครงสร้างการบริหารจากสำนักกวดักัน ส่งผลให้เกิดการสังคายนาครั้งที่ 2 ขึ้น ใน พ.ศ. 2505-2508 (1962-1965) โดยมีการพูดถึงการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นโดยมีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่พระสันตะปาปา ทำให้เกิดนโยบายไม่มีการปฏิเสธความสามารถพระสันตะปาปาในการใช้อำนาจแต่ยอมได้รับการแนะนำให้ปรึกษากับบรรดาพระสังฆราช รวมถึงผู้อภิบาลในวัดต่างๆ จำเป็นต้องฟังเสียงสัตบุรุษในวัดของตนและให้เข้ามามีส่วนร่วมในทางศาสนามากขึ้น (Local Collegiality) พระสังฆราชต้องเป็นครูที่ดีและเป็นนักฟังที่ดี ต้องฟังสิ่งที่พระสงฆ์ นักบวช และฆราวาสในสังฆมณฑลของท่านพูด หลักแห่งการมีส่วนร่วมต้องได้รับการใช้อย่างกว้างขวาง (เกรียงศักดิ์ โกวิทวาณิช, 2556, น. 37-38) แต่ภายใต้การนำของพระสันตะปาปา ทำให้วัดคาทอลิกได้ปฏิบัติตาม โดยเห็นได้จากการประกอบพิธีมิสซาที่ปัจจุบัน บาทหลวงผู้ทำพิธีจะต้องหันหน้ามายังสัตบุรุษที่นั่งอยู่ในโบสถ์และใช้ภาษาในท้องถิ่นนั้นๆ การปรับเปลี่ยนภาษาในการสวดภาวนาจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยเป็นส่วนสำคัญในการทำให้ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของคนไทยมากขึ้น (ชวลิต ตริยะประเสริฐ, 2559, น. 83) วัดซ่งแย้ก็เช่นเดียวกัน พยายามปรับตัวผ่านการปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว โดยบาทหลวงที่ยืนอยู่ระหว่างแท่นบูชากับรูปปั้นพระเยซูคริสต์บนไม้กางเขน เวลาประกอบพิธีไม่ได้หันหน้าไปยังรูปปั้นพระเยซูซึ่งอยู่ข้างหน้าภายในโบสถ์ซึ่งจะเป็นการหันหลังให้กับสัตบุรุษ จึงปรับเปลี่ยนจากเดิม โดยหันหน้ามาทางแท่นบูชาและสัตบุรุษ ทำให้การทำพิธีได้รับการสื่อสารและความสนใจจากสัตบุรุษมากขึ้น ส่วนการใช้ภาษา เดิมสวดเป็นภาษาละติน ซึ่งเป็นภาษาที่บันทึกพระคัมภีร์ที่เข้าใจยาก ต่อมาได้โอนูโลมให้แปลจากภาษาละตินมาเป็นภาษาในท้องถิ่นนั้นๆ วัดซ่งแย้ก็หันมาใช้ภาษาไทยแทนภาษาละตินซึ่งเป็นภาษาที่ศาสนิกฟังแล้วไม่เข้าใจ

นอกจากนั้น ยังมีการปรับแผนเพื่อให้มีการบวชบาทหลวงชาวไทยเพื่อทดแทนบาทหลวงต่างประเทศที่มีจำนวนน้อยลงผ่านการจัดตั้งวิทยาลัยแสงธรรมที่จังหวัดนครปฐมขึ้น เพื่อเป็นสถานที่

ฝึกอบรมและเตรียมที่จะบวชเป็นบาทหลวง (บาทหลวงไพฑูรย์ แสนสวัสดิ์, 2563, สัมภาษณ์) โดยจัดเป็นหลักสูตรการเรียนปรัชญาทั้งตะวันตกและตะวันออก รวมถึงเทววิทยา วิทยาลัยมีสถานะเหมือนมหาวิทยาลัยทั่วไป นอกจากเรียนวิชาการแล้ว ยังมีการฝึกฝนระเบียบวินัย และปฏิบัติงานอภิบาลเป็นเวลากว่า 7 ปี จึงจะได้รับการอนุญาตให้บวชเป็นนักบวช หรือบางกรณี แม้จะครบ 7 ปีแล้ว ถ้าพิจารณาดูแล้วยังมีบุคลิกภาพที่ยังไม่เหมาะที่จะบวช ก็อาจให้ไปฝึกปฏิบัติที่โบสถ์ต่างๆ จนกว่าจะได้รับการยอมรับ จึงจะสามารถบวชได้ กรณีสงฆานุกรตอมินิกศุภวัฒน์ วงศ์นามแสน ที่กว่าจะได้รับศีลบวชที่อาสนวิหารแม่พระนิรมล จังหวัดอุบลราชธานี ก็ใช้เวลาฝึกฝนและปฏิบัติกิจศาสนาในการอภิบาลเป็นเวลานานจนได้รับการบวชในวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2563 (บาทหลวงศุภวัฒน์ วงศ์นามแสน, 2563, สัมภาษณ์) การที่มีบาทหลวงและสังฆราชเป็นชาวไทย ซึ่งบางท่านก็เป็นคนในชุมชน ทำให้ช่องว่างระหว่างคริสตชนไทยกับพระสงฆ์มีน้อยลง เพราะทั้งพระสงฆ์และคริสตชนต่างเกิดและเติบโตภายใต้บริบทวัฒนธรรมเดียวกัน การปรับโครงสร้างในลักษณะเช่นนี้ส่งผลต่อการปรับตัวขององค์กรทางศาสนาคริสต์ทั่วโลก รวมถึงวัดอัครเทวดามีคาแอลซึ่งแอ็ดด้วย ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนพิธีกรรม บทบาทหน้าที่ของบาทหลวง รวมถึงการสื่อสารด้วยการใช้ภาษาที่เดิมใช้ภาษาละติน ให้ปรับเปลี่ยนมาใช้เป็นภาษามาตรฐานท้องถิ่น คือใช้ภาษาไทยเป็นหลักในพิธีกรรม แต่ใช้ภาษาถิ่นอีสานเป็นเครื่องมือสื่อสารในวิถีชีวิตประจำวัน

2. การปรับตัวท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ชุมชนบ้านซ่งแย้มมีรากฐานทางวัฒนธรรมจากความเชื่อผี พราหมณ์ และพุทธที่แสดงออกผ่านวิถีปฏิบัติในชีวิตในรอบปี คือฮีต 12 คอง 14 เดิมของชาวอีสานที่เคยปฏิบัติกันมา ชาวคริสต์บ้านซ่งแย้มปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีรากฐานจากฮีต 12 คอง 14 เดิมของชาวอีสานที่เคยปฏิบัติกันมา แรกๆ มีการปฏิเสธพิธีกรรม เพราะการประกอบพิธีกรรมมักเชื่อมโยงกับคติความเชื่อเกี่ยวกับผีและพุทธเป็นหลัก แต่ในตัวพิธีกรรมไม่ได้ขบเน้นความเป็นผีหรือพุทธ แต่เป็นวิถีความเชื่อที่สัมพันธ์กับระบบการผลิตแบบเกษตรกรรมของชาวบ้านทำให้บาทหลวงยอมรับ ประกอบกับคนที่นับถือคริสต์มีพื้นฐานมาจากรากฐานทางวัฒนธรรมดังกล่าว จึงไม่ได้ห้ามอย่างเด็ดขาดในภายหลัง เพราะเห็นว่าพิธีกรรมดังกล่าวเป็นเพียงเปลือกนอกเท่านั้น ชาวคริสต์สามารถเข้าร่วมได้ แต่ในวิถีปฏิบัติที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นคริสต์ที่มีพระเจ้าเป็นศูนย์กลางก็ยังรักษาเนื้อหาสาระของความเป็นคริสต์อยู่ (บาทหลวงไพฑูรย์ แสนสวัสดิ์, 2563, สัมภาษณ์) ดังนั้น เราจะพบเห็นชาวคริสต์บ้านซ่งแย้มไปร่วมกับชาวพุทธประกอบพิธี เช่น บุญกุ่มข้าว เป็นบุญที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตกาล โดยจะทำเมื่อเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว

“ในอดีตเป็นบุญกุ่มข้าว ชาวบ้านแต่ละหลังจะเอาข้าวไปรวมกันที่วัด ทุกวันนี้ถ้ามีข้าวน้อยหรือไม่มีข้าวก็จะให้เป็นเงินแทน ข้าวที่เก็บได้ก็จะนำมาประมูลในราคาที่ถูก เงินที่ได้ก็นำมาใช้ในกิจการของวัด (โบสถ์) ตอนเย็นก็จะมีการฉลองรับประทานอาหารเย็นร่วมกัน เดิมอาจมีหมอลำกลอน บางบ้านที่ไม่พร้อมก็จะทำพร้อมกับเพื่อนก็ทำตามที่สะดวก แต่ก็อยู่ในช่วงเวลา สาเหตุเช่น

ทำงานต่างถิ่น ทุกคนทำงานมันพิก ทำเป็นคุ้มหรือเป็นหลังเอาตามทีสะดวก แต่ก็ทำร่วมกัน” (นงพวง มณีวงศ์, 2563, สัมภาษณ์) แม้ว่าแรกๆ มีการปฏิเสธพิธีกรรม เพราะการประกอบพิธีกรรมมักเชื่อมโยงกับคติความเชื่อเกี่ยวกับผีและพุทธเป็นหลัก ต่อมาไม่ได้ขบเห็นความเป็นผีหรือพุทธ แต่เป็นวิถีความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีอาชีพ ชาวคริสต์สามารถเข้าร่วมได้ แต่ยังคงรักษาความเชื่อแบบคริสต์ที่มีพระเจ้าเป็นศูนย์กลาง ถือว่ามีความเป็นคริสต์อยู่ โดยจะเห็นได้ว่าชาวคริสต์บ้านซ่งแย้ก็สามารถเข้าร่วมบุญกุ่มข้าว บุญบั้งไฟ บุญเข้าพรรษา เป็นต้น ที่จัดขึ้นร่วมกันของชุมชน รวมถึงการจัดกิจกรรมของวัดซ่งแย้ซึ่งนิมนต์พระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาอิสลามเข้าร่วมงาน

3. การปรับตัวของผู้นำศาสนา เดิมบาทหลวงใช้ฐานทางความเชื่อในพระคริสต์เป็นแกนกลางในการปฏิบัติ เมื่ออยู่ท่ามกลางความหลากหลายทางความเชื่อ ทำให้หลักปฏิบัติบางอย่างขัดแย้งกับคตินท้องถิ่น ทำให้ผู้นำต้องกลับมาทบทวนและปรับตัวผ่านนโยบาย “อยู่กับเขาอย่างที่เขาเป็น” ทำให้ผู้นำทางศาสนาวัดอัครมีคาแอลซ่งแย้ได้ปรับตัวให้เข้ากับชุมชนมากขึ้น กิจกรรมหลายๆ อย่างที่ชุมชนท้องถิ่นจัดขึ้นตามคตินท้องถิ่นนั้นๆ บาทหลวงก็สามารถเข้าร่วมได้ โดยให้ใช้ดุลยพินิจของแต่ละท่านที่จะต้องปรับตัวให้เหมาะสมและไม่เกินเลยความเป็นสมณะ ส่งผลให้บาทหลวงหลายท่านหันมาทำงานและร่วมกิจกรรมกับชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นกันเอง โดยเห็นได้จากกรณีที่คุณพ่อบุญเลิศ พรหมเสนา ซึ่งเป็นบาทหลวงอดีตอัครมุขนายกวัดซ่งแย้ได้เข้าร่วมในงานบุญบั้งไฟของชาวยโสธร ซึ่งถือว่าเป็นงานประจำปีที่มีผู้คนเข้าร่วมจำนวนมาก ผ่านกิจกรรมการประกวดและประชันบั้งไฟ ในฐานะที่ยโสธรเป็นจังหวัดที่ถูกยกให้มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หน่วยงานของรัฐจึงได้ดึงเอาวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นต้นทุนทางสังคมในพื้นที่ของจังหวัดมาตอบโจทย์การท่องเที่ยวที่สามารถทำให้เกิดรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน บาทหลวงก็ได้นำเอาบั้งไฟของชุมชนเข้าร่วมในการจัดแข่งขันตามประเพณีท้องถิ่นอย่างมิได้ถือตัวว่าเป็นนักบวช รวมถึงประเพณีอื่นๆ เช่น การลงแขกทำนา การบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งพิธีกรรมอาจมีการปรับเปลี่ยนบางอย่างให้เข้ากับวิถีคนคริสต์อีสานบ้านซ่งแย้ โดยไม่ถือว่ามีคติความเชื่อในศาสนาคริสต์แต่ประการใด “ความเหมาะสมในการปรับตัวขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของแต่ละท่าน บาทหลวงบางองค์ท่านก็คุ้นเคยกับชุมชนดีและเข้าร่วมกิจกรรมทุกอย่างของชุมชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่ละท่านก็จะใช้ดุลยพินิจดูตามความเหมาะสม” (บาทหลวงไพฑูรย์ แสนสวัสดิ์, 2563, สัมภาษณ์)

4. การปรับตัวของคริสต์ศาสนิกชน ในวิถีชีวิตที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับชาวพุทธทั่วไป โดยเฉพาะการแต่งงานกันระหว่างคนคริสต์กับคนพุทธ เดิมมีความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าชาวพุทธที่มาแต่งงานกับชาวคริสต์ต้องเปลี่ยนศาสนามาถือคริสต์ และบุตรที่เกิดมาจะต้องนับถือคริสต์เท่านั้น ทำให้เกิดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการบังคับดังกล่าว ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อคนในชุมชนที่อยู่ร่วมกัน จึงมีการผ่อนปรน โดยพิธีแต่งงานอาจจัดขึ้นที่โบสถ์คริสต์ แต่การนับถือศาสนาต้องให้เสรีภาพของกันและกันในการเลือกที่จะเป็นคริสต์หรือเป็นพุทธ หรือต่างฝ่ายต่างถือศาสนาที่ตนเชื่อถือ ส่วนบุตรที่เกิดมาก็ให้สิทธิในการเลือกที่จะนับถือคริสต์หรือพุทธ ปัจจุบันจึงมักเห็นการ

ประกอบพิธีทั้งทางคริสต์และพุทธในพิธีแต่งงานของชาวบ้านช่งแย้ “การแต่งงานปัจจุบัน เจอกันคนละครึ่งทาง ต่างคนต่างถือ ส่วนมากลูกจะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาไหนก็แล้วแต่ลูก บางครอบครัวก็ตกลงกันเองว่าจะทำอะไร เช่น ผู้ชายพ้ออยากให้ห่มเหลือง ลูกผู้หญิงก็เข้าศาสนาคริสต์แทน” (นงพงา มณีวงศ์, 2563, สัมภาษณ์)

5. การปรับตัวและต่อรองท่ามกลางความขัดแย้งทางศาสนา การเป็นวัฒนธรรมที่ถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมต่างถิ่นผ่านภาพของบาทหลวงชาวฝรั่งเศสซึ่งเป็นชาวต่างชาติ นับว่าเป็นสิ่งแปลกใหม่ในสังคมอีสาน ประกอบกับภาพของความเป็นนักล่าอาณานิคมของชาติฝรั่งเศสที่เข้ามายึดดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ส่งผลต่อความตึงเครียดให้รัฐไทย ทำให้รัฐไทยต้องดำเนินนโยบายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อฝรั่งเศส ภาพมายาคติที่ถูกซ่อนทับส่งผลต่อการตี نگลัวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ทำให้กลายเป็นเชื้อเร่งก่อให้เกิดความรุนแรง บาทหลวงชาวฝรั่งเศสก็เป็นกลุ่มชนหนึ่งที่ถูกทำให้เป็นเป้าหมายทางการเมือง ผนวกกับการตี نگลัวทางวัฒนธรรมความเชื่อ ส่งผลให้เกิดกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านบาทหลวงชาวฝรั่งเศสโดยชาวบ้านได้เข้าไปทำร้ายร่างกายบาทหลวงอย่างรุนแรง รวมถึงการกลั่นแกล้งมีการโต้ตอบของชาวคริสต์ด้วยการนำศพสุนัขไปแขวนตามเส้นทางพระสงฆ์พุทธบิณฑบาต “แต่ก่อนนั้นยามพระเดินไปบิณฑบาต ขะเจ้าเอาหมาตายไปแขวนไว้หน้าตามทาง คล้ายๆ กับว่าบให้มาบิณฑบาตทางนี้” (วันเพ็ญ เหลาคำ, 2563, สัมภาษณ์) หรือแม้แต่ความขัดแย้งกันของคนหนุ่มๆ ทั้งสองศาสนาที่ห้ามมิให้เข้ามาเกี่ยวพันกับสาวๆ ในศาสนาของตน “ตะก็มีการตีกัน คนหนุ่มผิดกัน ห้ามไม่ให้มาจีบสาวศาสนาของเจ้าของ แต่ก่อนนั้นเขาก็ไม่ให้จีบกัน ห้ามไม่ให้ผู้ชายผู้สาวต่างศาสนาจีบกัน” (แสน พันธุ์เลิศ, 2563, สัมภาษณ์) ความขัดแย้งได้กระจายไปทั่วภาคอีสานและเกิดโศกนาฏกรรมความรุนแรงทางศาสนาที่มีการฆ่าชาวคริสต์เสียชีวิต 7 คนที่บ้านสองคอน จังหวัดมุกดาหารอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจรัฐไทย แต่ชาวคริสต์และชาวพุทธในชุมชนอาจมีความขัดแย้งกันบ้าง แต่ก็ไม่พบว่ามีการทำร้ายกันจนเกิดการเสียชีวิต มีเพียงการทำร้ายร่างกายและเผาอาคารสถานที่โดยเฉพาะที่วัดช่งแย้ “ตอนเบียดเบียนศาสนา ชาวบ้านได้มีการทำร้ายบาทหลวงบาทหลวงถูกตบหน้า แล้วถูกค้อนทุบหน้าผากจนหน้าผากบวมลงไป” (เตียวอน หาดุกกล้า, 2563, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ ยังพบการปรับตัวผ่านการสร้างปฏิสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐจากบทเรียนในยุคกลางและยุคใหม่ที่ศาสนจักรเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง (กรีติ บุญเจือ, 2530, น. 68) ชาวคริสต์บ้านช่งแย้ได้ตั้งเอาต้นทุนทางวัฒนธรรมคือโบสถ์ไม้ที่ใหญ่และมีเอกลักษณ์เฉพาะมาเป็นส่วนในการดึงเอาหน่วยงานรัฐเข้ามาผ่านโครงการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวให้เกิดรายได้ในฐานะเป็นแหล่งที่ทำรายได้ให้กับประเทศที่ให้ความสำคัญกับการสร้างเศรษฐกิจเป็นหลักหรือแม้แต่ในวันสำคัญของชาติ เช่น วันแม่ วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2563 ก็มีการจัดกิจกรรมขึ้นที่วัดโดยมีผู้นำของรัฐมาร่วมประกอบพิธีกรรม ทำให้พื้นที่วัดที่เดิมเป็นสมบัติร่วมของชุมชน กลายเป็นพื้นที่และกลายเป็นสมบัติร่วมเชื่อมโยงเข้ากับรัฐชาติ ในขณะเดียวกันก็เป็นการยกระดับพื้นที่วัดให้มีสถานะที่ไม่ใช่เป็นเพียงพื้นที่ของท้องถิ่นแต่เป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงความเป็นพื้นที่ของความเป็น

ประเทศไทย แต่ในปัจจุบัน มีการผ่อนปรนทางศาสนามากขึ้น ส่งผลให้ชาวคริสต์และชาวพุทธต่างอยู่ร่วมกันได้โดยไม่พบความรุนแรงในลักษณะเดิมอีก

4.2 อภิปรายผล

การปรับตัวและต่อรองทางวัฒนธรรมของคนคริสต์อีสานบ้านซ่งแย้ ชาวคริสต์บ้านซ่งแย้มีการปรับตัวภายใต้เงื่อนไขของวัฒนธรรมทางความเชื่อที่แตกต่างกันอย่างค่อยเป็นค่อยไป แม้ว่าในช่วงแรกในการเข้ามาของบาทหลวงที่เป็นชาวฝรั่งเศสที่มีอัตลักษณ์ความเป็นชาวตะวันตกที่ชัดเจน จะทำให้เกิดการมองด้วยสายตาที่แปลกและมีความเป็นอื่นค่อนข้างสูง จึงทำให้เกิดการต่อต้านจนนำไปสู่ความรุนแรงด้วยการทำร้ายร่างกายและทำลายศาสนสถานด้วยการเผา หรือแม้แต่การขับไล่ออกจากชุมชนประกอบกับความขัดแย้งในระดับโครงสร้างระหว่างรัฐไทยกับฝรั่งเศสในสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่งผลให้เกิดมีปัจจัยเอื้อต่อความรุนแรงในการต่อต้านมากขึ้นจนนำไปสู่ความตึงเครียด ทิง-ทูมีย์ (Ting-Toomey, 1999) เสนอแนวคิดว่าการปรับตัวของผู้แปลกหน้ามักมีภาวะที่แสดงออก 7 ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ช่วงผู้มาใหม่รู้สึกตื่นตาตื่นใจ (Huneymoon Stage) ช่วงที่รู้สึกสับสน แยกแยะ และตึงเครียด (Hostility Stage) ช่วงรู้สึกเข้าที่เข้าทางมากขึ้น (Humorous Stage) ช่วงรู้สึกว่าวัฒนธรรมใหม่เป็นบ้านของตนเอง (In-Sync Stage) ช่วงที่บุคคลนั้นจะต้องกลับไปสู่วัฒนธรรมเดิมของตน และรู้สึกใจหาย อาลัยวัฒนธรรมใหม่ (Ambevalence Stage) ช่วงที่บุคคลกลับไปสู่วัฒนธรรมเดิมของตน แต่กลับรู้สึกว่าวัฒนธรรมเดิมของตนนั้นแตกต่างจากความคาดหวัง (Re-entry Culture Shock Stage) และช่วงที่บุคคลค่อยๆ ปรับตัวกลับเข้าสู่วัฒนธรรมเดิมของตนเอง (Resocialization Stage) ในขณะที่งานวิจัยของสุรศักดิ์ บุญอาจ (2558, น. 98) ที่ศึกษากระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวลาวและกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พบว่านักศึกษาชาวลาวเมื่อมาอยู่เมืองไทยระยะหนึ่งรู้สึกปรับตัวได้เข้าที่เข้าทางมากขึ้นและรู้สึกว่าประเทศไทยเป็นเหมือนบ้านของตนเอง ในขณะที่นักศึกษาชาวกัมพูชาส่วนใหญ่รู้สึกตื่นเต้นถึงความแปลกใหม่ แต่ท่ามกลางความหลากหลายและความแตกต่างทางความเชื่อชาวคริสต์บ้านซ่งแย้ได้ปรับตัวด้วยการใช้เงื่อนไขหลายอย่าง กล่าวคือ การปรับตัวผ่านแนวนโยบายที่มาจากการสังคายนาวาติกันซึ่งมีมติร่วมกันในการเปลี่ยนหลักปฏิบัติของบาทหลวงให้มีผ่อนปรนในเชิงอำนาจการผูกขาดให้ชาวคริสต์ที่เป็นฆราวาสเข้ามามีส่วนร่วมในงานอภิบาลมากขึ้น และให้ปรับการประกอบพิธีมิสซาใหม่ โดยให้บาทหลวงหรือผู้นำในการประกอบพิธีหันหน้ามายังสัตบุรุษ จิรภา พฤษ์พาดิ (2556, น. 92) ศึกษาทฤษฎีการพัฒนาของคาทอลิกไทยหลังสภาสังคายนาสากลวาติกันครั้งที่ 2 พบว่าทฤษฎีการพัฒนาของคาทอลิกไทยหลังสภาสังคายนาสากลวาติกันที่ 2 เป็นไปตามกระบวนการทัศน์การพัฒนาคนซึ่งปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับพื้นฐานของศาสนาและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน และทฤษฎีพัฒนานี้ได้สะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของการทำงานรับใช้สังคมของปัญญาชนคาทอลิกไทย ซึ่งได้กลายเป็นสมาชิกของ

ชุมชนนั้นๆ และได้ประยุกต์หลักการของสภาสังคายนาสากลวาติกันครั้งที่ 2 เข้ากับการทำงานของตน นอกจากนี้ ทัศนคติการพัฒนาของคาทอลิกไทยยังเป็นผลมาจากความร่วมมือระหว่างพระศาสนจักรคาทอลิกกับปัญญาชนคาทอลิกไทย ความร่วมมือดังกล่าวได้ช่วยให้ปัญญาชนคาทอลิกไทยสามารถสร้างแนวทางที่เหมาะสมกับชุมชนไทยขึ้นมาได้ แทนที่จะเป็นการกำหนดแนวทางการพัฒนาแบบตายตัวจากพระศาสนจักรคาทอลิก ซึ่งไม่สามารถรับรู้และให้ความสำคัญกับของชุมชนได้ และในกระบวนการเช่นนี้ ทัศนคติที่เปิดกว้างของพระศาสนจักรคาทอลิกและบทบาทของปัญญาชนของชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง

การปรับใช้ภาษาท้องถิ่นนั้นๆ ในการสื่อสารแทนการใช้ภาษาละตินซึ่งไม่สามารถสื่อให้เข้าใจได้ในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งชลดา ดวงมาลา ศึกษาการปรับถ้อยคำทางศาสนาของคริสตชนชาวอีสาน กรณีศึกษาบ้านซ่งแย้ ตำบลคำเตย อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร พบว่าการปรับถ้อยคำทางศาสนาคริสต์ให้เป็นถ้อยคำของคนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในกลุ่มคนอีสานบ้านซ่งแย้ ซึ่งพูดภาษาอีสานเป็นภาษาแม่ บาทหลวงผู้เข้ามาเผยแผ่ศาสนาจะต้องมีวิธีการใช้และปรับถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์ให้กับคนอีสาน โดยใช้ผ่านภาษาที่คนอีสานสามารถเข้าใจความหมายของถ้อยคำนั้นๆ ว่าต้องการสื่อสารถึงเรื่องใด คริสต์ศาสนามีการปรับภาษา 4 ลักษณะ คือการทับศัพท์ การสร้างศัพท์ การแปลศัพท์ และการปนศัพท์ เพื่อให้คนไทยและคนท้องถิ่นเข้าใจความหมายของคำให้ใกล้เคียงกับความหมายเดิมมากที่สุด เป็นสิ่งที่คณะพระธรรมทูตผู้เผยแผ่ศาสนาจำเป็นต้องทำและเริ่มศึกษาภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และศาสนาพุทธที่คนไทยนับถือจำนวนมาก จนกระทั่งมีการใช้ถ้อยคำเรียกชื่อให้สอดคล้องกับภาษาและวัฒนธรรมของคนไทย ซึ่งเริ่มต้นจากการเปลี่ยนชื่อเรียกสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของคริสต์เป็น “วัด” มีการตั้งสมณศักดิ์เช่นเดียวกับศาสนาพุทธและเรียกชื่อเหมือนกับศาสนาพุทธ เช่น สามเณร พระสงฆ์ และพระสังฆราช เป็นต้น (2559, น. 114)

ส่วนการพยายามปรับตัวผ่านความหลากหลายทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยท้องถิ่นอีสานมีประเพณีในวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับอาชีพเกษตรกรรมที่นับถือฟ้าฝนหรือผีที่เชื่อว่าให้คุณให้โทษได้ โดยเฉพาะผีที่ให้ความคุ้มครองให้เกิดสวัสดิภาพแก่ชีวิตและความมั่งคั่งในผลผลิตจากการทำเกษตรกรรม จึงทำให้ชาวอีสานประกอบพิธีกรรมเพื่อเช่นสรวงผีทำให้กลายเป็นฮีตหรือจารีตในวิถีชีวิต ในช่วงแรกๆ ชาวคริสต์ก็พยายามจะรักษาอัตลักษณ์ทางศาสนาอย่างเคร่งครัด เห็นได้จากแนวคิดที่ว่า “นอกแนวทางของศาสนาคริสต์แล้ว ไม่มีทางรอด” (Out of the church is no salvation) แต่ต่อมา มีการผ่อนปรนให้ชาวคริสต์ที่กระจายอยู่ทั่วโลกให้ปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ แต่ยังคงรักษาเนื้อหาสาระของหลักคำสอนเอาไว้ ทำให้บาทหลวงซึ่งเป็นผู้นำได้เข้าไปร่วมกิจกรรมหรือประเพณีในชุมชนนั้นๆ ได้อย่างกลมกลืน เห็นได้จากบาทหลวงและชาวคริสต์บ้านซ่งแย้ก็เข้าร่วมประเพณีบุญบั้งไฟ บุญกุ่มข้าว บุญเข้าพรรษา เป็นต้น ซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน ลักษณะการ

ปรับตัวเช่นนั้นจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน ลดความขัดแย้งระหว่างศาสนิกชน ในศาสนา นั้นๆ เสรี พงศ์พิศ (2527, น. 19) ได้กล่าวถึงกรณีพระสังฆราชลาโน มุขนายกองค์แรกของ สังฆมณฑลสยามเห็นว่าบางกรณีควรอนุญาตให้คริสต์ตักบาตรถวายจตุปัจจัยแก่พระภิกษุได้

ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas, 1986) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันเสนอว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งๆที่แพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” เขาเชื่อในการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมซึ่งเริ่มจากจุดศูนย์กลางของสังคมหนึ่งและขยายวงกว้างออกไปยังชุมชนอื่นหรือสังคมอื่น วัฒนธรรมที่แผ่ขยายออกไปยังชุมชนอื่นนี้อาจเป็นวัฒนธรรมย่อยส่วนใดส่วนหนึ่งในลักษณะ ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือความเชื่อ หรือประติมากรรมและสถาปัตยกรรมก็ได้ เขาเสนอว่าให้ มองวัฒนธรรมที่องค์ประกอบและดูว่าองค์ประกอบใดมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ใด และแพร่กระจายไป ครอบคลุมบริเวณใดบ้าง นอกจากนี้ว่ามนุษย์เราจะถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง แล้ว มนุษย์เราอาจจะรับวัฒนธรรมบางส่วนจากสังคมข้างเคียงได้ แต่ทั้งนี้ย่อมหมายความว่า ส่วน ของวัฒนธรรมที่รับมาจากสังคมข้างเคียงนั้นไม่ขัดกับค่านิยมหลักของสังคม วัฒนธรรมของสังคม ข้างเคียงที่รับมาจะต้องสอดคล้องกับของเดิมที่มีอยู่ เมื่อสอดคล้องกันได้ก็จะค่อยๆ รักษกันไปและใน ที่สุดก็แยกไม่ออกว่าวัฒนธรรมส่วนใดเป็นของเดิม ชาวคริสต์บ้านช่งแย้ก็พยายามจะปรับตัวผ่าน เงื่อนไขวัฒนธรรมทางความเชื่อเดิมคือพุทธและความเชื่อที่แพร่กระจายเข้ามาใหม่อย่างอิสลาม ด้วย การนิมนต์พระสงฆ์ผู้นำทางศาสนาพุทธมาร่วมกิจกรรมในวัดช่งแย้ รวมถึงการเข้าร่วมกับผู้นำ ศาสนาอิสลามเพื่อร่วมเสวนาทำความเข้าใจในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการปรับตัวลักษณะนี้จะ นำไปสู่การลดความขัดแย้ง กูดี้คันทซ์และแฮมเมอร์ (Gudykunst & Hammer, 1988) เสนอแนวคิด เกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม โดยชี้ให้เห็นว่าในการปรับตัวมักเกิดปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะ เกิดความวิตกกังวลและความเครียด ความไม่แน่ใจ (Uncertainty) ความเครียดและวิตกกังวล (Anxiety) ที่มีอยู่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปรับตัวให้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังพบการปรับตัวทางสถาปัตยกรรมทางศาสนามีการสร้างศาสนาคารให้เข้า กับบริบทท้องถิ่นด้วยการปรับประยุกต์จากสถาปัตยกรรมที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นให้เป็นศาสนาคาร งานวิจัยของกิตติธัช ชัยประสิทธิ์ (2552, น. 81) ที่ศึกษาการนำความเชื่อเข้าสู่วัฒนธรรมที่ปรากฏ ในงานสถาปัตยกรรมวัดคาทอลิกในประเทศไทย กรณีศึกษาวัดคาทอลิกบ้านช่งแย้ จังหวัดยโสธร พบว่า วัดคาทอลิกบ้านช่งแย้เป็นหนึ่งในกรณีศึกษาที่มีความโดดเด่น ทั้งมิติด้านกายภาพ จินตภาพ และสุนทรียภาพ ตั้งแต่ตัวอาคารโบสถ์ที่นำอาคารพื้นถิ่นมาปรับปรุงใช้งานกับการจัดพื้นที่ใช้สอย แบบโบสถ์ตะวันตก อาณาบริเวณของวัดที่ตอบสนองต่อพิธีกรรมและกิจกรรมของชุมชน จุดสวดมนต์ ภายในหมู่บ้านที่ช่วยขยายมิติของความศักดิ์สิทธิ์จากตัวโบสถ์ให้กระจายออกมาสู่พื้นที่ของหมู่บ้าน รวมถึงพิธีกรรมและการใช้สอยพื้นที่ว่างที่มีรูปแบบและสุนทรียภาพที่แตกต่างจากโบสถ์ตะวันตก

ทั้งนี้เนื่องจากบริบททางวัฒนธรรมของชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบที่ช่วยสร้างรูปแบบซึ่งเกิดจากการตีความเนื้อแท้ของคติความเชื่อและพิธีกรรมด้วยวัฒนธรรมของชาวบ้านช่งแย้ ก่อนที่คุณลักษณะเหล่านั้นจะไปปรากฏในสถาปัตยกรรม และพื้นที่ว่างทางสถาปัตยกรรมของวัดซึ่งมีการผสมผสานกับสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นซึ่งกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชน

ส่วนการปรับตัวในวิถีชีวิต จะเห็นได้ว่าการดำเนินชีวิตในระยะแรกที่มีความขัดแย้งกันระหว่างศาสนิกของทั้งสองศาสนาถึงขนาดแยกพื้นที่ทางการปฏิสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน แม้ว่าจะอยู่ในชุมชนเดียวกัน เช่น กรณีที่หนุ่มสาวของแต่ละศาสนาไม่สามารถจะมาสร้างความสัมพันธ์กันได้ในฐานะเป็นคนรักกัน รวมถึงการเดินเข้ามาบิณฑบาตในชุมชนของพระสงฆ์ก็ถูกต่อต้าน ต่างฝ่ายต่างพยายามจะครอบครองพื้นที่ให้กลายเป็นศาสนาหนึ่งเดียวในชุมชน แต่แนวคิดเช่นนี้ก็นำไปสู่ความขัดแย้ง ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่าการพยายามจะเป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อเดียวเป็นอุปสรรคมากจำเป็นต้องยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism) ที่เสนอว่าแต่ละพื้นที่ที่มีความทับซ้อนของวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากความหลากหลายในความเชื่อของผู้คนในสังคมอันเนื่องมาจากการแพร่กระจายระบบความเชื่อไปสู่สังคมในโลกสมัยใหม่ที่ยอมรับนับถือเอาความเชื่อที่แตกต่างและหลากหลายเข้ามาในแต่ละท้องถิ่น เงื่อนไข หรือปัจจัยอย่างหนึ่งที่มีเกิดขึ้นพร้อมกับความหลากหลายดังกล่าว คือกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation) ที่ถูกนำมาใช้ภายใต้เงื่อนไขการปรับตัว ต่อรองพื้นที่ระหว่างความเชื่อ (ศาสนา) ในพื้นที่เดิมกับศาสนาที่เข้ามาใหม่ ปัจจุบันชาวคริสต์บ้านช่งแย้มีการผ่อนปรนและยอมรับความเป็นพหุวัฒนธรรมและเคารพความเชื่อของศาสนิกที่แตกต่างซึ่งนำไปสู่การลดทอนความขัดแย้งและสามารถอยู่ร่วมกันได้

อย่างไรก็ตาม การปรับตัวและต่อรองทางวัฒนธรรมของชาวคริสต์บ้านช่งแย้ได้อาศัยเงื่อนไขที่สำคัญคือการสร้างปฏิสัมพันธ์กับรัฐไทย (ราชการ) ผ่านการสร้างพื้นที่วัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากต้นทุนทางสถาปัตยกรรมโบสถ์ที่มีลักษณะเป็นโบสถ์ไม้โดยการสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐคือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผ่านนโยบายการท่องเที่ยวที่เรียกว่า “อันซีน ไทยแลนด์” (Unseen Thailand) มีการสร้างกิจกรรม การรณรงค์ สนับสนุนให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว นับว่าเป็นการทำให้ท้องถิ่นมีรายได้จากการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็เป็นโอกาสของวัดที่จะเปิดพื้นที่ของวัดที่เคยถูกกดต่ำทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับของรัฐไทย ซึ่งนำไปสู่การรับรองสถานะที่ถูกยกขึ้นแม้ว่าจะเป็นเงื่อนไขทางเศรษฐกิจมากกว่าเงื่อนไขทางความเชื่อ แต่ผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นของวัดคือสถานะทางสังคม (ความเชื่อ) ที่เปลี่ยนแปลงไปสู่การยอมรับมากขึ้น ซึ่งต่อมาก็จะพบว่ามีการผลิตซ้ำกิจกรรมจากหน่วยงานของรัฐทั้งระดับประเทศและท้องถิ่นผ่านการจัดงานหรือกิจกรรมอันเนื่องในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันแม่ การปั่นจักรยาน การจัดเป็นพื้นที่ออกหน่วยปฐมพยาบาล ที่มีตัวแทนของรัฐอย่างผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด หรือแม้แต่ผู้นำท้องถิ่นได้เข้ามาดำเนินกิจกรรม ทำให้เกิดผลดีต่อวัดและชุมชน

ในแง่ของการยอมรับมากขึ้น รวมถึงการลดภาพของภาวะความตึงเครียดและความขัดแย้งทางศาสนาที่เคยมีมาในอดีตให้กลายเป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อใหม่ที่ได้รับการยอมรับไม่เฉพาะในท้องถิ่นเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับในระดับประเทศอีกด้วย

รายการอ้างอิง

- กิตติรัช ชัยประสิทธิ์. (2552). การนำความเชื่อเข้าสู่วัฒนธรรมที่ปรากฏในงานสถาปัตยกรรม วัดคาทอลิกในประเทศไทย: กรณีศึกษา วัดคาทอลิกบ้านซ่งแย้ จังหวัดยโสธร (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- กิริติ บุญเจือ. (2530). หลักปฏิบัติของชาวคริสต์คาทอลิก. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เกรียงศักดิ์ โกวิทวาณิช. (2556). คู่มือสำหรับสังคายนาवादิกัน (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ปีติพานิช.
- เกลาดิอุส บาเย. (2527). ประวัติการเผยแพร่พระศาสนาในภาคอีสานและประเทศลาว (ไมเคิล เกียน เสมอพิทักษ์, ผู้แปล). ม.ป.ท.
- จอร์จ บรัดเลย์ แมคฟาร์แลนด์. (2555). หนึ่งศตวรรษในสยาม ค.ศ. 1828-ค.ศ. 1928 (จิตรภรณ์ ตันรัตนกุล, ผู้แปล). นนทบุรี: เฟิสท์ ออฟเซท (1993).
- จิรภา พฤกษ์พาดิ. (2556). ทฤษฎีการพัฒนาของคาทอลิกไทยหลังสังคายนาवादิกันครั้งที่สอง (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ชลดา ดวงมาลา. (2559). การปรับถ้อยคำทางศาสนาของคริสตชนชาวอีสาน กรณีศึกษา บ้านซ่งแย้ ตำบลคำเตย อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ชวลิต ตรียะประเสริฐ. (2559). ความเป็นพลเมืองของคาทอลิกในสังคมไทย (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการจัดการปกครอง). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เตียววุ่น หาญกล้า. (2563, สิงหาคม). คริสตชนบ้านโนนม่วง ตำบลคำเตย อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร. (บทสัมภาษณ์).
- นงพงา มณีวงศ์. (2563, สิงหาคม). คริสตชนบ้านท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. (บทสัมภาษณ์).
- ไพฑูรย์ แสนสวัสดิ์. (2563, พฤษภาคม). บาทหลวงอธิการวัดอัครเทวดามีคาแอล บ้านซ่งแย้ ตำบลคำเตย อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร. (บทสัมภาษณ์).

วันเพ็ญ เหลาคำ. (2563, สิงหาคม). คริสตชนบ้านช่องแยะ ตำบลคำเตย อำเภอไทยเจริญ
จังหวัดยโสธร. (บทสัมภาษณ์).

ศิโรตม์ชัย เชาวน์เจริญรัตน์. (2549). *หลักความเชื่อคริสเตียน*. กรุงเทพฯ: สถาบันคริสเตียนศึกษา
และพัฒนาคริสตจักร.

ศุภวัฒน์ วงศ์นามแสน. (2563, เมษายน). บาทหลวงอาสนวิหารแม่พระนิรมล ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. (บทสัมภาษณ์).

สุรศักดิ์ บุญอาจ. (2558). *กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาลาวและกัมพูชาใน
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

เสรี พงศ์พิศ. (2527). *คาทอลิกกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

แสน พันธุ์เลิศ. (2563, สิงหาคม). คริสตชนบ้านช่องแยะ ตำบลคำเตย อำเภอไทยเจริญ
จังหวัดยโสธร. (บทสัมภาษณ์).

Boas, F. (1986). *Anthropology and Modern Life*. Westport, Conn: Greenwood Press,

Gudykunst, William B. and Hammer, Mitchell R. (1988). An uncertainty reduction based
theory of intercultural adaptation. In Y. Y. Kim & W. B. Gudykunst (Eds.).

Cross-cultural adaptation: Current approaches. pp. 106-139. Beverly Hills, CA: Sage.

Kasetsiri, C. and Wright, M. (2019). *Discovering Ayutthaya*. Bangkok: Social Science and
Humanities Textbooks Foundation.

Ting-Toomey, S. (1999). *Communicating Across Cultures*. New York: Guilford Press.

Turpin, F. H. (1997). *A History of the Kingdom of Siam up to 1770*. Bangkok: White Lotus.